

Nuo švento išsipildymo iki pasidygėtinios tuštumos: motinystės patirčių retrospektyva ir dabartis literatūroje

INETA PULKAUNINKĖ

El. paštas ineta.pulk@gmail.com

Straipsnyje per feministinės teorijos prizmę nagrinėjamas kintantis motinystės suvokimas literatūroje ir kultūroje. Teigiama, jog feminizmas ir motinystė, dažnai laikomi prieštariniais, iš tikrųjų yra glaudžiai susiję. Laikomasi minties, kad nors šiuolaikinės moters socialiniai vaidmenys ir tolsta nuo biologinio determinizmo, tačiau vis dar patiriamas visuomenės spaudimas, grįstas stereotipais. Straipsnyje analizuojama šiuolaikinių literatūros kūrėjų Vitalijos Maskvytės, Rimos Juškūnės, Linos Buividavičiūtės, Kristinos Tamulevičiūtės eilėraščiuose išryškėjanti nedaug tyrinėtą šiuolaikinės motinystės patirčių tema.

Raktažodžiai: literatūra, motinystė, bevaikystė, patirtis, feminizmas

Chronologiškai apžvelgiant feminisčių požiūrį į motinystę, galima pastebėti savitą netolygumą, priklausantį nuo laikmečio dvasios bei socialinių sąlygų. Neretai galima susidurti su nuomone, kad feminizmas ir motinystė yra ambivalentiški poliai. Sudaromas įspūdis, jog feministės niekada neturi vaikų, o pats feminizmas iš esmės neigia motinystę. Tačiau, kaip pastebi literatūrologė Solveiga Daugirdaitė, bent kiek atidesnė pažintis su feminizmo teorija rodo priešingą tendenciją: feminizmas ypač domisi motinyste kaip kertiniu moters gyvenimo aspektu [3]. Šiam reiškiniui yra skiriama tiek dėmesio todėl, kad motinystė – kūniška bei dvasiška patirtis, išpaudžianti pėdsaką kiekvienos gimdžiusios moters gyvenime.

Nėštumas, gimdymas, žindymas feminizmo diskurse – kur kas daugiau nei reprodukcinė funkcija. „Antrosios bangos“ feminizmas atsigręžė į idėją, kad sugebėjimas gimdyti yra ir moterų stiprybė bei socialinė vertybė (pirmosios bangos feministės laikėsi kiek kitokios minties). Tokias idėjas postuluoja ir šiuolaikinės lietuvių (ir nelietuvių) literatūros kūrėjos, iš kurių labiausiai norėtųsi išskirti Vitalijos Maskvytės (1) *Kvėpuoju* (2015), Rimos Juškūnės *Perikonas* (2018), Linos Buividavičiūtės *Tamsieji amžiai* (2021) bei Kristinos Tamulevičiūtės *Gyvybė* (2023) poezijos knygas.

(1) Knyga pasirašyta Vitalijos Pilipauskaitės-Butkienės asmenvardžiu.

Straipsnio tikslas: pristatyti ir panagrinėti feministinės minties kaitą ir jos slinkties veikiamą požiūrį į motinystės patyrimą ieškant sąsajų su šiuolaikinės moterų literatūros kūriniais apie motinystės patirties transformacijas.

Tyrimo objektas: motinystės sampratos bei refleksijos kaita šiuolaikinėje lietuvių literatūroje žvelgiant iš feminizmo teorijos priegū.

BEVAIKYSTĖ IR ŠEŠĖLINĖ MOTINYSTĖS PUSĖ

Feminisčių požiūris į motinystę kito ir tebekinta. Šiuolaikinės moterys jau gerokai nutolusios nuo Simone de Beauvoir kritikuoto *biologinio fatalizmo* („savo fiziologinę lemtį moteris iki galo realizuoja kaip motina; būtent čia jos gamtinis pašaukimas, nes visas jos organizmas orientuotas rūšiai išsaugoti“) [1, 559]. Ji teigė, kad „žmonių visuomenė niekad nepalieka ma vien gamtos valiai. O ypač reprodukcinė funkcija jau kone visas amžius nebepriklauso vien nuo biologinio atsitiktinumo, ji jau kontroliuojama individų“ [1, 559]. Nuostata, kad motinystė turi būti laisvai pasirenkama ir nuoširdžiai geidžiama, šiandien dažniau išryškėja privačiuose pokalbiuose, tačiau viešame diskurse, atrodo, ne iki galo suprasta ar legitimi, o moterų kūryba, susijusi su nemaloniomis motinystės patirtimis, vos tik atsiradusi jau imta kritikuoti (2) kaip esą nereikalinga ir nevisavertė.

Drąsių, atvirų ir gana sukrečiančių moterystės ir motinystės patirčių poeziją Lietuvoje pirmoji publikavo V. Maskvytė, 2015 m. laimėjusi Lietuvos rašytojų sąjungos organizuojamą „Pirmosios knygos“ konkursą. Knygoje *Kvėpuoju* gausu bandymų patyrimą užčiuopti, liudyti, įamžinti, įžodinti ir galiausiai legitimizuoti kaip intensyvų ir svarbų bendražmogišką ritualą, perskrodžiantį žmogaus būtį ir esmę:

kai mano dubuo,
apsunkęs nuo skysčių, kraujo ir audinio,
plyšo per pusę,
kai savo kaukolės rėztuku įveikei kūno tamsą,
viskas persivertė:
pasaulis liovėsi būti netikras <...> [10, 129].

Regis, tokia buitiškai bei buitiškai susipynusi kalbinė patyrimo išraiška, kruopščiai apgalvota ir savita poetinė estetika (pvz., *kaukolės rėztukas*) išplečia gimdymo proceso raiškos ribas bei atveria kelius kuriant pasikliauti kūnu kaip patirties lobynu.

Šiuolaikinės rašytojos savo tekstuose ne tik eksperimentuoja su forma, bet ir stengiasi aktualizuoti į paraštes nustumtas patirtis, tad kartu su ypatingomis, išskirtinėmis įžodinamos ir nemalonios, trauminės kūno (bei emocijų) būsenos, susijusios su gimdymu. Tad gimdymas tampa visapusišku patyrimu, neapsiribojančiu ties (tradiciškai vaizduojamu) sakraliu kūdikio gimties sureikšminimu:

mano motinai
nubėgo vandenys
per kateterių kraterius:

- (2) Iš Andriaus Jakočiūno interviu su Giedre Kazlauskaite: „Nežinau, ar citata tiksli, bet Marčėnas sako: „Šiais laikais, man atrodo, poezija iš tų trauminių patirčių neišauga, ji tiesiog malasi tose gimdymo traumose. Turbūt pasenau, nes tarsi noriu pasakyti, kad mūsų laikais buvo geriau“ (*Metai*, 2024, [Nr.] 3, p. 98).

vaisius milžino galva,
užstrigęs tarp šonkaulių,
deda kiaušinius į jos kaulus <...> [6, 20].

Kūno patirtis nėra nei morali, nei amorali, tad ir perpasakotas gimdymas toks būti neprivalo. Kūnas turi gana apibrėžtą formą ir galimybes, tad kūdikis, sukėlęs nepakeliamos kančios pojūčių, netikėtai apibūdinamas tarsi milžiniškas parazitas, nepateisinamai kankinantis, žalojantis gimdyvės kūną. Eilėraščio paskutinėje eilutėje „*šito gimdymo / ji man / nepapasakos* –“ eilėraščio kalbėtoja paliudija susiformavusį trauminį patyrimą, paveikusį ne tik kūną, bet ir sielą, apie kurį nutylama amžiams. Skausmas šiuolaikinių poečių kūryboje, priešingai nei krikščioniškame diskurse apie kūdikio gimtį, nenuplauna, nenuvalo nuodėmių, nėra susakralinamas ar pateisinamas, nesivaikoma gimdyvės – herojės įvaizdžio.

Naujausi motinystės fenomeną nagrinėjantys tyrimai atskleidė [9], jog motinystės reiškinys vienaip ar kitaip paliečia moteris (taip pat jų kūrybą) visame pasaulyje, nepriklausomai nuo to, ar moteris yra motina, ar ne. Galima pastebėti, kad bevaikystės reiškinys socialiniu požiūriu neretai vis dar įspaudžia nenormalumo žymę moters biografijoje (3), nors motinystė susijusi ne tik su moters pasirinkimu, tačiau apeliuoja ir į sąmoningumą (angl. toks reiškinys vadinamas *childfree*). *Childfree* definicijai ir jos plėtotei dėmesio skiria prozininkė išėivė Akvilina Cicėnaitė savo romane *Anglų kalbos žodynas*. Sąmoningas bevaikystės pasirinkimas Lietuvoje vis dar yra apipintas mitų: neretai siejamas su abejotina morale, perdėtu hedonizmo vaikymusi ar net socialiai neatsakingu elgesiu. Galima galvoti, kad tokios (ko gero, katalikiškos moralės diskurso paveiktos) nuostatos neskatina išpažintinės lietuvių literatūros minėtąją temą gausos. Kur kas dažniau galima aptikti tiek socialinių, tiek kūrybinių naratyvų, kurie vaizduoja negalinčias vaikų susilaukti moteris (šeimas) kaip užklyptas negandos ar kenčiančias nuo nepelnytos *Dievo rykštės*.

Vis dažniau pasireiškiantis bevaikystės fenomeno aspektas, atsiduriantis šiuolaikinių lietuvių moterų kūrėjų akiratyje, yra kūdikio netekties išgyvenimas. Šis motyvas yra aptinkamas Kristinos Tamulevičiūtės bei Linos Buividavičiūtės poezijoje. Tai labai jautri bei asmeniška tema, tad atsiveriama itin subtiliai:

Vieni pirmųjų išskrenda gandrai ir išsineša
mums išburtas keliones.
Tušti jų laukia lizdai, kaip gimdos,
kurias čia kasdien operuoja [11, 81].

K. Tamulevičiūtės eilėse kūdikio netekimo situacija perteikiama folkloro elementais: moters iščios palyginamos su gandro perėjimo vieta (lizdu), o epitetu „tuščias“ pabrėžiamas tiek fizinis, tiek emocinis-dvasinis netekties jausmas. Dažnai netekties patyrimą perteikiančiuose eilėraščiuose pojūčiai, emocijos, jausmai yra redukuojami, tekste lieka tik svarbiausios detalės ar užuominos. Sudaromas įspūdis, kad apie kūdikio netektį užsimenama tarsi atsitiktinai, reflektuojant eilinės dienos įvykius:

(3) Viešos beveikės (ar net skyrybas pasirinkusios) moterys ir šiandien neretai sulaukia viešai pateikiamų klausimų, peržengiančių kūniško asmeniškumo ribas (D. Grybauskaitės, I. Šimonytės, V. Čmilytės-Nielsen atvejai) – tai socialinio nepakantumo išdava.

Mano sode dar žydės rožės
ir rododendrai,
nors jau beveik ruduo.
Paskutinė rugpjūčio savaitė.
Tave praradau pirmąją [11, 83].

Pažymėtina, kad motinystės patirčių poezijoje, ypač susijusioje su kūniškumu, moters ir augalo, moters ir gyvūno provaizdis gana dažnas, tampantis savotišku archetipiniu *anima*:

Plačios motinų medžio šakos, tanki lapija,
didelisestas šešėlis, varno juodumo plaukai <...>
fatališkos paukštės iščiustytos plunksnos <...>
miegoti, gulbiuk, negražioji, gimusi juodajai gulbei <...> [1, 69].

L. Buividavičiūtės eilėraštyje nedalomai supinamas moters ir medžio, moters ir paukščio motyvas. Ribinėse situacijose lyrinės kalbėtojos balsas, išreiškiantis išgyvenimus, tarsi nutyla, atsigręžiama į archetipinę *floros* ir *faunos* simboliką, o dvasinė būseną perteikiama pasitelkiant regimybę (pirmame eilėraščiui plane niūrios spalvos, grublėti, atgrasūs liesti objektai, kuriantys nemalonų įspūdį). „Jaučiamas ir įvardijamas egzistencijos sunkis“ [1, anotacija].

Taigi motinystė (ir / ar bevaikystė) K. Tamulevičiūtės ir L. Buividavičiūtės kūryboje pažymėta vidinės tamsos, resignacijos, skausmo, ribinių patirčių, depresyvumo simboliais. Šie įvaizdžiai yra gana nauji, mažai aptarti ar tyrinėti, kaip ir daugelis kitų psichologiškai sudėtingų, trauminių bei šešėlinių motinystės patyrimų.

NEW WOMAN FENOMENO EVOLIUCIJA

Tai, jog šiuolaikinis požiūris į motinystę yra pasikeitęs, galima suvokti ir iš pagrįstos S. de Beauvoir kritikos. Šiuo klausimu S. Daugirdaitė išskiria keletą aspektų: „ji bjaurėjosi moters kūnu ir laikė jį kliūtimi moteriai siekti transcendencijos; motinystė jai buvo atgrasi grynai fiziologinė funkcija ir pan.“ [2]. Minėtoji literatūros tyrinėtoja pabrėžia, kad „svarbu suprasti, jog požiūris į motinystę yra susijęs su Vakarų mąstyme įsigalėjusiu dualizmu, kai siela atskiriama nuo kūno ir moteris tradiciškai laikoma labiau susijusia su kūnu ar nuo jo priklausoma. Vyro kūrybingumas, pavyzdžiui, siejamas su jo dvasiniais sugebėjimais, o moters – su reprodukcija. <...> O ir siekianti mokslo moteris paprastai buvo netekėjusi ir neturinti vaikų. Tokiai moteriai apibūdinti egzistavo specialus terminas – „naujoji moteris“ (angl. *new woman*). T. y. individualistinėje feminizmo tradicijoje reprodukcija buvo atmetama pabrėžiant teisę moteriai aktyviai veikti visuomenėje“ [3]. Atrodo, kad moteris turėjo tik du skirtingus pasirinkimus: karjera arba šeima. Tokią problematiką išryškina ir Virginios Woolf esė *Savas kambarys*, kurioje moteris mokslininkė, norinti nuveikti šį tą naudingą, pati neturėjo galimybės užsidirbti pragyvenimui ar neturėti vaikų, kadangi vidurinės klasės moteriai netiko dirbti mokamo darbo [13, 19]. Lietuvoje buvo įsigalėjusios kitokios tendencijos: „Moteris – motina, tėvynė, fantazminis moteriškumas – sergėjo vyriškų saitų tvarką ir visą vyrišką istoriją“ [12, 19]. Anot rašytojos ir literatūrologės Vandos Juknaitės, „motinos statusas moteriai, ne tik literatūroje ir teatre, reiškia karjeros pabaigą“ [5, 203]. Ši problema pakankamai gaji ir šiandien tarp

moterų kūrėjų (atrodo, kad profesionaliai šokėjai pagimdyti vaiką yra tikrai rizikingas žingsnis karjeros atžvilgiu!).

„Per XX a. padėtis pakito iš esmės. Pagrindine problema, kamuojančia daugelį moterų, tapo klausimas, kaip suderinti motinystę su profesine karjera. Tačiau jis nebesprendžiamas radikaliu būdu – arba–arba, bet ir šeima, ir karjera. Tiesa, kad kūrybą / darbo veiklą ir šeimą suderinti nėra lengva net ir tada, kai visuomenė remia motiną (pvz., kai yra prieinamas ir nebrangus vaikų darželių tinklas). Ir priežastis yra ne tiek socialinė, kiek psichologinė: motinystė yra sureikšmintas idealas, kurio realizacija gyvenime niekada nebūna tobula. Paprastai tariant, kad ir kiek stengtūsi, moteris visada ras pagrindą priekaištauti sau, kad kažko vaiko auklėjime nepadarė iki galo, o patriarchytas „postfeministiniuose“ Vakaruose valdo šiandien moteris per jų savigraužą ir baimes“ [3]. Kone vienintelis kelias moteriai kūrėjai išlaikyti savo prigesintos tapatybės dalį yra toliau kurti nieko nepaisant. Šiuolaikinės poetės šią dviprasmišką situaciją užčiuopia ir įamžina:

Vieną kartą gimdžiau.
Tris metus iš mano krūtų sunkėsi pienas.
Kūnas traukėsi ir plėtėsi
keliolika sykių.
Negėriau pakankamai vandens.
Nemiegojau aštuonių valandų.
Naktimis rašiau poeziją <...> [1, 43].

L. Buividavičiūtės poezijoje matoma lyrinė subjektė neidealizuoja motinos kasdienybės. Priešingai, lyrinė kalbėtoja pabrėžia savo amžių ir vardija dalykus, kuriuos paaukojo dėl motinystės, ypač akcentuodama fizinių resursų stygių. Kūryba tampa esencija, palai-kančia motinos kūrėjos savastį, dvasios gyvybingumą, kurio verta kabintis:

pabundu vidury nakties
klausau kaip kvėpuoja mūsų kūdikis
klausau kaip sapnuoji sapną <...>
vidurnaktį mėnulio šviesoj
miegančio vyro ranka
ant mano pėdos
kai žindau mudviejų kūdikį
tikriausiai lyrika [11, 23–24].

Tiek L. Buividavičiūtės, tiek K. Tamulevičiūtės poezijoje vietoj šviesaus išsipildymo jaučiama lengva ironija. *Negėriau pakankamai vandens. / Nemiegojau aštuonių valandų* – vardijama tai, kas įprasta eiliniam žmogui, norinčiam gyventi kokybiškai; suabejojama ypatingo momento (žindymo) sakralumu, romantiką išsklaido paskutinėje eilutėje aptinkama antitezė *tikriausiai lyrika*, nes jokios lyrikos nei matyti, nei just. Vietoj džiaugsmo jaučiamas (ir matomas veide) nuovargis, dėl esamos padėties užplūstantis kartėlis, nes kurti, t. y. būti savimi, gyventi, būti moterimi, yra laiko tik naktį.

Apskritai nakties metas – motinos kūrėjos savasties paieškų, refleksijos laikas. Ši tendencija matyti net kelių poezijos kūrėjų lyrikoje:

<...> dabar kai apsimesi miegantis, o iš tiesų
viena akimi tikrini, ką aš rašau
žinok vienatvė yra laikas su savimi bendrame
pasaulyje <...> [12, 27].

Motinos kūrėjos kasdienybėje aiškiai nujaučiama vienatvė, nuovargis, nusitrynusios autentiškos asmenybės ribos, kurias siekiama žūtibūt reanimuoti – nors ir trumpam, nors ir naktį.

Apie motiną iš patriarchalinės sistemos perspektyvos bei tradicinės sanklodos prasme galima pasakyti taip: „Motina dažniau atpažįstama nei nustebina, jos vaidmuo iš anksto paruoštas su pastoviomis visiems priimtinomis prasmėmis. Motina turi būti priimtina, ji negali elgtis kitaip, nei iš jos tikimasi“ [5, 204]. Toks požiūris gerokai prasilenkia su realybe ir įkalina moters dvasią motinos vaidmenyje. Feministė Marija Aušrinė Pavilionienė pabrėžia, kad svarbu kalbėti apie alinančią moterį šeimos kasdienybę, emocinį, fizinį, lytinį smurtą šeimoje, apie tai, kad moterį reikia išvaduoti nuo fizinės ir psichinės įtampos, netapatinti moteriškumo ir motinystės, o sudaryti sąlygas moteriai augti kaip asmenybei, nes šeimos gyvenimas yra uždaras ir visuomenei nepasiekiamas. Konfliktas kyla tuomet, „jei individas yra asmenybė, jam bus sunku paklusti tradiciniam šeimos modeliui, nuolankiai įsijaušti į socialinius lyčių vaidmenis, sutikti su moteriškais ir vyriškais prievolėmis, priedermėmis ir pareigomis“ [8, 43]. Taigi labai svarbu paminėti, jog vienas iš esmingiausių feministinių įsitikinimų šiandien – aiškus moteriškumo ir motinystės atskyrimas, kurio svarba moterų poezijoje paryškina motinos savirefleksijos, kūrybos troškulio simbolika.

Nežinia, ar klasikinio *new woman* koncepto šalininkės nebuvo teisios, ar vadinamoji evoliucija (dirbančių motinų, kūrėjų motinų fenomenas) tikrai gali būti siejama su dvasine, socialine pažanga, kai reikia paaukoti savo gyvybinius resursus ir žmogiškąją esmę.

MOTINOS-ŠVENTOSIOS JUNGAS

Amerikiečių poetė (trijų vaikų motina) Adriene Rich kritikavo dualistinių moters vaizdinio skilimą į asekualią Madoną ir Babilono paleistuvę [3]. Ši problema, atrodo, domino ne tik 8-ojo dešimtmečio feministes (pavyzdžiui, Juliją Kristevą), bet lieka aktuali iki šiol: „dvi idėjos plaukia greta viena kitos per visą patriarchalinę mitologiją, sapnų simboliką, teologiją, kalbą: viena – kad moters kūnas nešvarus, ištvirkęs, iškrovos, kraujavimų vieta, pavojingas vyriškumui, fizinės ir moralinės taršos šaltinis, „Šėtono vartai“. Kita vertus, kaip motina moteris naudinga, šventa, švari, asekuali, maitinanti; o fizinis motinystės potencialas – tas pats kūnas su jo kraujavimais ir paslaptimis – yra jos vienintelis likimas ir gyvenimo pateisinimas. Šias dvi idėjas moterys, net ir nepriklausomiausias iš mūsų, kurios, atrodo, gyvena laisviausiai, yra giliai internalizavusios“ [3]. Kalbant apie minėtąją problematiką, verta pažymėti, kad čia slypi dar viena dviprasmybė – daug dėmesio kūdikiui ir tuo pat metu motinos jausmų eliminavimas. Viena vertus, motinystė laikoma aukščiausia moterų fizinės ir emocinės realizacijos forma, kita vertus – kasdieniniai vaiko priežiūros rūpesčiai yra socialiai nuvertinti ir pažeminti iki individualaus namų ūkio. Šiame straipsnyje aptariamos poetės V. Maskvytė, R. Jušūnė bei K. Tamulevičiūtė savo poezijoje aktualizuoja šį reiškinių, stengiasi ištrinti šią stigmą ir iš *buities* lygmens kilstelti į *būties* sferą, tiksliau – nekuria opozicijos tarp šių sąvokų, bet ir negražina, nešvelnina sudėtingų patyrimų.

Motinos kaip ikonos kultas atkeliauja į literatūrą iš krikščioniškojo diskurso, kurio problematiką nagrinėja rašytoja bei filosofė J. Kristeva savo garsiojoje esė „Stabat mater“

(1977) [7]. Šiame analitiniame ir poetiniame tekste visi moters vaidmenys tarsi sulydomi į vieną mergaitės-moters-motinos variaciją ir taip eliminuojamas kiekvieno moters gyvenimo tarpinio savitumas. J. Kristeva teigia, kad jei konkreti moteris norėtų pasiekti Mergelės idealą, tai galėtų padaryti tik tapdama vienuole, kankine [4, 495]. S. Daugirdaitė šį teiginį papildo sakydama, kad „šis modelis nėra veiksmingas šiuolaikinei moteriai, kuri susiduria ir su lytimi, ir su mirtimi“ [3].

Pastaraisiais dešimtmečiais požiūris į tai, kokia turi / gali būti šiuolaikinė motina, kad būtų priimta visuomenės, keičiasi, todėl tam tikras laisvėjimas jaučiamas ir literatūroje. Atrodo, kad šiandien tokie kūriniai kaip Vandos Juknaitės *Stiklo šalis* ar Lauros Sintijos Černiauskaitės *Kvėpavimas į marmurą* yra peržvelgiami su didesne atida, atjauta, o žodžių junginys „pogimdyvinė depresija“ yra mažiau demonizuojamas. „Feministės neprieštaravo ir net palaikė šios depresijos sampratą, siekdamos padėti moterims. Psichologė ir feminizmo šalininkė Paula Nicolson teigia, jog nuo trečdaliao iki 90 proc. motinų patiria tam tikrą, į depresiją panašų, laikotarpį (angl. *baby blues*), tačiau tradicinė medicina linkusi patologizuoti šį reiškinį, nes jis prieštarauja įsigalėjusiam motinystės kaip laimės, „išsipildymo“ stereotipui. Jos nuomone, irzlumas, nuovargis, liūdesys ir t. t. yra natūrali ir sveika moters reakcija į daugelį pokyčių – ne biologinių, o visų pirma socialinių (laisvės, gyvenimo būdo, tarpusavio santykių), atsirandančių gimus kūdikiui“ [3]. Tad keičiantis definicijoms visai nestebina tai, jog šiuolaikinės lietuvių poetės drąsiau eksperimentuoja; unikalų motinystės grožį ir paradoksalias kūno ir dvasios provokacijas vaizduoja iš esmės ir visapusiškai.

IŠVADOS

Apibendrinant feministinės minties teorines prieigas atveriantį bei sintetinantį straipsnį, galima teigti, kad feminizmo samprata einant laikui pasikeitė, evoliucionavo nuo tradicinio moters vaidmens kritikos prie individualaus požiūrio į motinystę. Pažymima takoskyra tarp tradicinio biologinio fatalizmo bei laisvo ir sąmoningo pasirinkimo tapti motina. Ieškant minėto fenomeno orientyrų ir ženklų kultūroje, prasminga atsiremti į literatūros tekstus, atliekančius observavimo, transformavimo bei indikavimo funkcijas. Siekiant suvokti šiuolaikinės moterų literatūros kuriamą prasminį lauką, svarbu išvengti dualistinių Madonos ir Babilono paleistuvės stereotipų. Svarbu pabrėžti, jog nepaisant feminizmo pažangos, tiek sociokultūroje, tiek literatūroje vis dar galima aptikti nemažai nutylimų iššūkių, kurie iškreipia tikrąją motinystės patirties vaizdinį. Akivaizdu, jog motinystės tema ir įvairūs moksliniai šio fenomeno tyrimai buvo ir vis dar yra aktualūs lietuvių akademinėje plotmėje, kadangi sistemiškai ištirtų bei aprašytų motinystės patirčių nėra daug, o esantys tyrimai, straipsniai bei veikalai neretai reprezentuoja tradicinį arba mažai probleminį požiūrį. Daugiau įvairių feministinės kritikos teorijos idėjų tenka ieškoti nelietuviškuose arba nelietuvių literatūrą tyrinėjančių mokslinink(i)ų darbuose arba verstiniuose šaltiniuose.

Gauta 2024 02 17

Priimta 2024 05 30

Šaltiniai ir literatūra

1. BUTVIDAVIČIŪTĖ, Lina. *Tamsieji amžiai*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2021.
2. DE BEAUVOIR, Simone. *Antroji lytis*. Vilnius: Pradai, 1996. 559 p.
3. DAUGIRDAITĖ, Solveiga. Motinystė tarp feminizmo teorijos ir praktikos. *Klėja, Lyčių studijų centras* [interaktyvus], [Nr.] 1 [žiūrėta 2024 02 17]. Prieiga per internetą: <https://www.lsc.vu.lt/assets/leidiniai/indexd08b.html?show_content_id=299>

4. GRUODIS, Karla. *Feminizmo ekskursai: Moters samprata nuo Antikos iki postmodernizmo*. Vilnius: Pradai, 1995.
5. JUKNAITĖ, Vanda. Užstojanti baisybės. *Varpai*, 1999, (99), p. 203–206.
6. JUŠKŪNĖ, Rima. *Perikonas*. Vilnius: Kauko laiptai, 2018.
7. KRISTEVA, Julia; GOLDHAMMER, Arthur. *The Female Body in Western Culture: Semiotic Perspectives* [interaktyvus], 1985, [Nr.] 1/2 [žiūrėta 2024 02 17]. Prieiga per internetą: <<https://www.jstor.org/stable/1772126>>
8. *Narratives of Motherhood and Mothering in Fiction and Life Writing*. Sud. Helena Wahlström Henriksson, Anna Williams, Margaretha Fahlgren [interaktyvus]. Palgrave Macmillan Studies in Family and Intimate Life, 2023 [žiūrėta 2023 07 08]. Prieiga per internetą: <<https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-17211-3>>. Cituojamo teksto originalas: “Motherhood is a phenomenon that concerns women all around the world. This is not to say that all women mother, or are mothers, but it is to say that all women are affected in one way or another by motherhood, by its absence or presence.”
9. PAVILIONIENĖ, Marija Aušrinė. *Lyčių drama*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998.
10. PILIPAUSKAITĖ-BUTKIENĖ, Vitalija. *Kvėpuoju*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2015.
11. TAMULEVIČIŪTĖ, Kristina. *Gyvybė*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2023.
12. TEREŠKINAS, Artūras. *Kūno žymės: seksualumas, identitetas, erdvė Lietuvos kultūroje*. Vilnius: Baltos lankos, 2001.
13. WOOF, Virginia. *Savas kambarys*. Vilnius: Charbidė, 2008.

INETA PULKAUNINKĖ

From Sacred Fulfilment to Abominable Emptiness: A Retrospective and the Present of Motherhood Experiences in Literature

Summary

When examining literature and cultural studies grounded in feminist theory, one can observe a changing perspective on motherhood, depending on the spirit of the time and prevailing social conditions and attitudes. While it is often assumed that feminism and motherhood are contradictory, an analysis of theoretical approaches reveals that feminism is more intricately connected to the studies on maternal experiences than separated from them. The contemporary intertwining of women's bodies and social roles moves away from biological determinism but is still constrained by societal norms. Even when motherhood is chosen freely, it does not disappear from societal and literary discourse. The separation of motherhood and femininity becomes one of the essential principles of feminist thought. Works such as Vanda Juknaitė's *Stiklo šalis* (Land of Glass) and Laura Sintija Černiauskaitė's *Kvėpavimas į marmurą* (*Breathing into Marble*) provided a basis and opened up avenues to discuss the challenges posed by modern motherhood in Lithuanian literature. The article asserts that the reflection on contemporary motherhood continues in the poetry of Vitalija Maskvytė, Rima Juškūnė, Lina Buividavičiūtė, and Kristina Tamulevičiūtė. In their works, these writers reveal the diversity of motherhood, and the phenomenon of motherhood experience transitions from the domestic sphere to the existential realm. The theme of a sacred, iconic mother cult remains in the past and unfolds as a critique of Christian discourse.

Keywords: literature, motherhood, childfree, experience, feminism